

העלייה הראשונה והעלייה השנייה

העלייה הראשונה התרמ"ב-התרס"ד, 1882-1903

העלייה השנייה התרס"ד-התרע"ד, 1903-1914

בעקבות הפוגרומים ביהודי רוסיה בשנים 1881-1882 החלה הגירה יהודית גדולה, שרובה פנה לארצות הברית ומיעוטה לארץ-ישראל. באותה עת התגבר הרעיון הלאומי בקרב יהודי רוסיה ורומניה והוקמו אגודות של "חובבי ציון" בערים רבות. אחת הידועות שבהן הייתה אגודת ביל"ו של צעירים וסטודנטים. משתי מדינות אלה התגברה העלייה החל מקיץ 1882. במקביל החלה לזרום עלייה מתימן.

הבאים ממזרח אירופה הניחו בשנים 1882-1884 את הייסוד למושבות העלייה הראשונה, שש במספר. פתח-תקווה, שהוקמה ב-1878 ונעזבה, שוקמה. לעזרת המושבות נחלץ הברון רוטשילד מצרפת, וספק אם הן היו מחזיקות מעמד ללא עזרתו.

לאחר הפסקה של כמה שנים הגיע ב-1890-1891 גל עלייה נוסף, והוקמו מספר מושבות חדשות. במקביל התיישבו עולים בערים, במיוחד ביפו ובירושלים. באי עלייה זו לא רק הניחו את הייסוד להתיישבות הציונית; הם גם הקימו את בתי הספר העבריים הראשונים וחידשו את השפה.

בתחילת המאה העשרים סיים הברון רוטשילד את מעורבותו הישירה במפעל ההתיישבות והעביר את הטיפול במושבות לחברת יק"א. זו הקימה תוך שנים אחדות גוש יישובי חדש בגליל התחתון.

בתקופת העלייה הראשונה עלו ארצה 25 אלף יהודים. רובם פנו ליישוב הישן, אך האלפים הבודדים שפנו למושבות ולערים, הם שהניחו את היסוד ליישוב החדש.

בניגוד לבאי העלייה הראשונה שפנו לחקלאות ולמושבות - שהיו מבוגרים יחסית ובעלי משפחות - משלהי 1903 ואילך גדל מספרם של צעירים (וגם צעירות) רווקים. עד 1914 עלו ארצה במסגרת מה שמכונה העלייה השנייה כ-35 אלף נפש.

העלייה השנייה היא שהניחה את היסודות לרבים מהמוסדות והגופים החברתיים והפוליטיים של היישוב היהודי: הקיבוץ, העיר העברית – תל-אביב, "השומר", המפלגות הראשונות, הסתדרויות פועלים, מוסדות בריאות וסיוע. באותה עת נוסד גם החינוך העל-ייסודי העברי והונחו ייסודות ראשונים לחינוך הגבוה.

אף בתחום האמנות, הספרות והתרבות הטביעו אנשי העלייה השנייה חותם עמוק והיישוב היהודי הקטן בארץ-ישראל הפך למרכז היצירה העברית בעולם כולו. סופרים כמו יוסף חיים ברנר ו"י עגנון הצעיר כתבו ויצרו כאן. השפה העברית חגגה את ניצחונה ב"מלחמת השפות".

העלייה השנייה הוציאה מקרבה גם רבים ממנהיגי העתיד: שלושת ראשי הממשלה הראשונים (בן-גוריון, שרת ואשכול) וכן הנשיאים השני והשלישי (בן-צבי ושזר).

בין אנשי שתי העליות הראשונות שרר מתח לא מבוטל, וכל אחת מהן טענה לזכויות ראשונים. בדבר אחד אין ספק: שתי העליות – הראשונה והשנייה – עיצבו במידה רבה את היישוב היהודי החדש שנוצר בארץ-ישראל, זה שהקים בתש"ח 1948- את מדינת ישראל.

ד"ר מרדכי נאור

תיאור הבולים

בול העלייה הראשונה – משפחת ליבוביץ' הבייל"ויית בגדרה, 1898. בית הפקידות בזכרון יעקב, שנבנה ב-1892, על-יד הברון רוטשילד לשימוש פקידיו; וכיום משמש את מוזיאון העלייה הראשונה.

בול העלייה השנייה – תצלום סטודיו של עולים (המכון לחקר תנועת העבודה ע"ש פנחס לבון). שדרות רוטשילד בראשיתן (אוסף מוזיאון ארץ-ישראל, תל-אביב).